

Rafał Wielki¹

ROZWIJANIE KOMPETENCJI STUDENTÓW PRAWA W OBSZARZE NAUK PENALNYCH PRZY ZASTOSOWANIU NOWYCH METOD NAUCZANIA

Streszczenie: *Stosowanie nowych metod nauczania jest niezmiernie istotne w kontekście rozwijania kompetencji studentów prawa, zwłaszcza w obszarze nauk penalnych. Autonomia programowa uczelni wyższych oraz normy ustawowe sprawiają, że możliwości wpływania na jakość kształcenia istnieją, abstrahując od sposobów finansowania nauki w Polsce. Zwiększanie umiejętności przyszłych prawników uwidocznione jest w naukach sądowych i kryminalistyce, a zaznajomienie ich z dorobkiem nauk przyrodniczych i technicznych, również w salach laboratoryjnych, może korzystnie wpływać na kompetencje zawodowe w przyszłości.*

Słowa kluczowe: *edukacja prawnicza, kryminalistyka, klinika prawa, laboratorium kryminalistyczne, studia wyższe, kształcenie, jakość kształcenia*

WSTĘP

Edukacja prawnicza w uczelniach wyższych związana jest z wieloma wyzwaniami ze względu na fakt kształcenia przyszłych przedstawicieli zawodów zaufania publicznego, którzy zobowiązani będą do podejmowania działań z zachowaniem należytej staranności. Przewidziana przez ustawodawcę autonomia programowa uczelni, przy sposobności kształcenia klinicznego przy wydziałach prawa, daje dużo możliwości wpływania na zakres kompetencji studentów prawa. Nie sposób pominąć kwestii finansowania uczelni ze środków publicznych, które nie wpływa pozytywnie na tworzenie programów kształcenia sprzyjających jego jakości, jednakże w przedmiotowym opracowaniu, skupiono się na umiejętnościach niezbędnych do pracy wokół kryminalistyki i nauk sądowych. Umiejętne nauczanie nauk penalnych przy zastosowaniu nowych metod edukacyjnych, z wykorzystaniem potencjału sal laboratoryjnych, może pozwolić na przygotowanie kandydata zarówno do pracy w zawodach prawniczych, jak i do pracy naukowej, jednocześnie zwiększając jego umiejętność rozwiązywania problemów, która wg wielu opracowań uchodzi za najistotniejszą.

1. AUTONOMIA PROGRAMOWA UCZELNI

Rozważania na temat nauczania kryminalistyki przy wydziałach prawa należy rozpocząć od przeanalizowania tematu edukacji prawniczej ogółem. Zauważyć warto, iż ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym² nadaje uczelniom autonomię działania, która w przedmiotowej sprawie uwypukla się w art. 4 ust. 2 u.sz.w.,

¹ Rafał Wielki – magister prawa, doktorant w Instytucie Politologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Opolskiego, pracownik Pracowni Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego.

² Dz. U. 2012 poz. 572 z późn. zm.

stanowiącym, że uczelnie kierują się zasadami wolności nauczania, badań naukowych i twórczości artystycznej, co potwierdza również stanowisko doktryny³. Jak wynika z treści przytoczonego przepisu ustawy, zakres autonomii uczelni to również m.in. wolność nauczania polegająca na swobodzie - w ramach wymogów ustawowych - do decydowania o kierunkach nauczania i formach kształcenia, o których decyduje senat uczelni, zgodnie z jego ustawowymi uprawnieniami⁴. **Można zauważyć, że ww.** przepisy, w szczególności ust. 1 i 5, są rozwinięciem przepisu art. 70 ust. 5 Konstytucji RP („Zapewnia się autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie”) – i gwarantują swobodę działania szkół wyższych⁵. Dotyczy to tzw. autonomii instytucjonalnej, tj. autonomii uczelni w stosunkach z władzami publicznymi (występuje także inny aspekt autonomii uczelni, związany z indywidualną wolnością prowadzonych w nich badań naukowych i ogłaszania ich wyników, jak również wolnością nauczania – ogólnie zapewnionymi przez art. 73 Konstytucji RP)⁶.

Ponadto, opracowanie jednolitego i uniwersalnego modelu nauczania akademickiego jest zadaniem niemożliwym z uwagi na zróżnicowaną specyfikę kierunków ścisłych, technicznych, humanistycznych, społecznych, artystycznych czy też medycznych, a także odmienne efekty kształcenia przewidziane dla poszczególnych programów studiów, o których mowa była w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego⁷ oraz w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia⁸. Uchylone akty prawne oraz akty zmieniające wciąż nie wypełniają luki, o której wspomniano wyżej, choć pośrednio wskazywały na kształt modelu służącemu wparciu dydaktyki w szkolnictwie wyższym.

Nie bez znaczenia jest fakt prymatu prawa europejskiego wynikającego z ratyfikacji przez Polskę umów międzynarodowych, co powoduje potrzebę wdrażania rozwiązań także na polu dydaktyki zgodnych z wymogami tzw. procesu bolońskiego oraz strategii lizbońskiej w ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego⁹.

Powyższe jednoznacznie wskazuje, że dobór metod dydaktycznych jest częścią uprawnień wynikających z autonomii uczelni, co daje szerokie pole do rozwijania kompetencji studentów w ramach nowych metod nauczania.

2. KSZTAŁCENIE PRAKTYCZNE I OGÓLNOAKADEMICKIE A KSZTAŁCENIE KLINICZNE

Zgodnie z art. 2. ust. 1 pkt. 18ea i 18eb u.sz.w. kształcenie może przybrać formę:
- profilu praktycznego jako profilu programu kształcenia obejmującego moduły zajęć służące zdobywaniu przez studenta umiejętności praktycznych i kompetencji społecznych, realizowany przy założeniu, że ponad połowa programu studiów określonego w punktach ECTS obejmuje zajęcia praktyczne kształtujące te umiejętności i kompetencje, w tym umiejętności uzyskiwane na zajęciach warsztatowych, które są prowadzone przez osoby posiadające doświadczenie zawodowe zdobyte poza uczelnią,

³ Zob.: Sanetra W., Wierzbowski M. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, WKP 2013.

⁴ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 18 września 2012 r., sygn. akt: I OSK 1434/12.

⁵ H. Izdebski, J. M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 23-25.

⁶ A. Krzywoń, *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej* [w:] A. Wiktorowska, A. Jakubowski (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014, s. 78.

⁷ Dz. U. 2011 nr 253 poz. 1520.

⁸ Dz. U. 2013 poz. 1273.

⁹ T.K. Thieme, *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku*, Warszawa 2009, s. 85.

- profilu ogólnoakademickiego jako profilu programu kształcenia obejmującego moduły zajęć powiązane z prowadzonymi w uczelni badaniami naukowymi, realizowany przy założeniu, że ponad połowa programu studiów określonego w punktach ECTS obejmuje zajęcia służące zdobywaniu przez studenta pogłębionej wiedzy.

Kształcenie kliniczne z kolei budowane jest na programach kształcenia opartych na założeniu dążenia do określenia pewnego minimum treści programowych uznawanych za fundamentalne dla wykształcenia prawniczego budowanych w oparciu o jednolite studia magisterskie jako jedyna dopuszczalna forma kształcenia prawniczego¹⁰. Przyjęło się, że przybiera ono postać nieodpłatnego poradnictwa prawnego w ramach programu studiów¹¹, co ze względu na swoją specyfikę, wymaga właściwego przygotowania nauczyciela akademickiego oraz posiadania przez niego określonych kompetencji.

Można zatem zauważyć, że mimo ogólnoakademickiego profilu kształcenia w wydziałach prawa w Polsce, konieczne jest implementowanie do procesów dydaktycznych rozwiązań nastawionych na kształtowanie konkretnych umiejętności praktycznych związanych z wykonywaniem zawodów prawniczych.

3. KOMPETENCJE STUDENTÓW PRAWA

Wobec prowadzonych rozważań na temat wykorzystania narzędzi kryminalistycznych w edukacji studentów prawa, konieczne jest ustalenie, jaki zakres umiejętności jest niezbędny do nabycia przez studenta. W literaturze przedmiotu zauważono, że spośród wielu klasyfikacji dokonano wyboru uniwersalnego katalogu niezbędnych zdolności prawnika¹². Wśród uniwersalnych kompetencji wymienia się¹³:

- rozwiązywanie problemów;
- dokonywanie analizy prawnej i korzystanie z rozumowań prawniczych;
- ustalanie stanu prawnego;
- ustalanie stanu faktycznego;
- umiejętność porozumiewania się, komunikacji;
- doradzanie;
- prowadzenie negocjacji;
- prowadzenie postępowania sądowego oraz procedur alternatywnych;
- organizacja i zarządzanie w pracy prawników;
- rozpoznawanie i rozwiązywanie dylematów etycznych.

Z drugiej strony, warto zauważyć, że w literaturze zagranicznej istnieje wyróżniony zbiór kompetencji dla przyszłych kryminalistyków, w którym niezbędne umiejętności sklasyfikowane są następująco¹⁴:

- rozwiązywanie problemów i myślenie krytyczne;
- umiejętność sprawnego podejmowania decyzji;
- stosowanie dobrych praktyk laboratoryjnych;
- pilnowanie bezpieczeństwa w laboratorium;

¹⁰ F. Zoll, *Przyszłość kształcenia prawników w Polsce*, Państwo i Prawo 2010, nr 6, s. 24-28.

¹¹ F. Zoll, B. Namysłowska-Gabrysiak, *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] Studencka poradnia prawna, Warszawa-Kraków 1999, s. 212-215.

¹² A. Pawlak., *Umiejętności prawnicze nabywane w klinikach prawa*, „Klinika”, nr 12 (147), Warszawa 2013, s. 3.

¹³ Legal Education and Professional Development – an Educational Continuum, Report of the Task Force on Law Schools and the Profession: Narrowing the Gap 3 [MacCrate Report], American Bar Association Section on Legal Education and Admissions to the Bar 1992, s. 135.

¹⁴ US Department of Justice, Special Report. Education and Training in Forensic Science: A Guide for Forensic, Science Laboratories, Educational Institutions, and Students, 2004, s. 8.

- obserwacja i zauważanie detali;
- biegłość w obsłudze komputerów;
- umiejętności interpersonalne; .
- umiejętność przemawiania publicznego;
- komunikacja werbalna oraz pisemna;
- zarządzanie czasem;
- umiejętność przyznawania priorytetów zadaniom.

Analiza powyższych pozwala na wyciągnięcie wniosków, że wśród kompetencji prawników oraz kryminalistów, wskazanych w literaturze przedmiotu, istnieją pozorne różnice, lecz głębsza dywagacja nad problemem pozwala na stwierdzenie, że w obu przypadkach liczą się umiejętności techniczne - lecz przybierające inną formę - oraz kompetencje określane jako miękkie. Daje do myślenia fakt, że w obu przypadkach za najważniejszą uważa się umiejętność rozwiązywania problemów.

Poddany rozważaniom podział wiąże się z odmiennym nauczaniem kryminalistyki w różnych systemach edukacji, jak i w nazewnictwie pomiędzy naukami sądowymi (*forensic science*) a kryminalistyką (*criminalistics*). Choć obie definicje są zbliżone i wiążą się z nauką oraz profesjami zajmującymi się rozpoznawaniem, zbieraniem, identyfikowaniem, indywidualizacją oraz interpretacją dowodów materialnych, a także stosowaniem nauk przyrodniczych w naukach prawnych¹⁵, to zauważyć można, że w krajach Europy Zachodniej oraz USA częściej funkcjonuje pojęcie nauk sądowych, gdzie studenci specjalizują się w zgłębianiu tajników kryminalistyki w konkretnych naukach np. medycznych, technicznych czy przyrodniczych. Z drugiej strony, w krajach Europy środkowo-wschodniej kryminalistyka jest domeną studiów prawniczych, co implikuje potrzebę wszechstronnego przygotowania studentów, zgłębiających tajniki prawa karnego.

4. NOWE METODY NAUCZANIA

W środowiskach prawniczych coraz częściej dostrzegalne są postulaty zmiany modelu kształcenia prawników z uwagi na toczącą się dyskusję modelu edukacji prawniczej w Polsce¹⁶. J. Podkowik słusznie przytacza słowa prof. Woltera, iż „*wykłady i ćwiczenia, prowadzone nie w tym celu, by nauczyć pewnej sumy przepisów, ale dlatego, by przy ich pomocy wyrobić w młodym pokoleniu właściwy zmysł prawniczy, wywołują dysputy i zainteresowanie, co potwierdza trafność obranej drogi. (...) Nie jest nieszczęściem, jeśli młody prawnik opuści mury uniwersytetu, nie pamiętając tego czy innego pozytywnego przepisu, który i tak ulega z czasem zmianom. Byleby tylko nauczył się prawniczo myśleć poprawnie i nie stał bezradnie wobec takich czy innych trudności, jakie nasuwać musi każda ustawa*”¹⁷. Istotą zacytowanych słów jest wykształcenie w przyszłych prawnikach umiejętności rozumowania oraz radzenia sobie z wyzwaniami, które pojawiają się w aktywności zawodowej.

¹⁵ Zob. H. Gross, *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik*, 1893; P. Barnett, *"Criminalistics"*, [w:] McGraw-Hill Encyclopedia of Science & Technology, M. Licker (red.), Nowy Jork 2002.

¹⁶ J. Podkowik, O potrzebie zmiany modelu kształcenia prawników w Polsce, „Edukacja Prawnicza”, nr 4 (115), 2010

<http://www.edukacjaprawnicza.pl/artykuly/artikul/a/pokaz/c/artikul/art/o-potrzebie-zmiany-modelu-ksztalcenia-prawnikow-w-polsce.html>, (dostęp: 25.07.2016 r.)

¹⁷ W. Wolter, *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego*, Warszawa 1947, s. 9.

Ze względu na pojawiające się głosy środowiska akademickiego, że tradycyjna formuła wykładu może stopniowo ulegać dezaktualizacji¹⁸, wartym uwagi wydaje się rozwijanie umiejętności praktycznych studentów prawa, a także administracji czy nauk o bezpieczeństwie w pracowniach nastawionych na analizę materiału operacyjnego czy dowodowego. Stanowczo należy stwierdzić, iż podobnych inicjatyw nie sposób utożsamiać z kształceniem zawodowym, odległym od klasycznej definicji uniwersytetu, lecz traktować je jako narzędzie pozwalające na podnoszenie kwalifikacji studentów oraz uczące umiejętności rozwiązywania problemów poprzez lepsze rozumienie rzeczywistości. Warto zauważyć, że zdolność do podejmowania twórczego myślenia jest niezbędna do rozwiązywania problemów, a ta umiejętność z kolei jest istotą pracy prawnika¹⁹.

Jedną z nowych metod nauczania, bardzo istotną dla przyszłych karnistów, jest zaznajomienie studenta z istotą pracy w laboratorium kryminalistycznym poprzez przekazanie wiedzy poprzez intensyfikację procesów poznawczych oraz umiejętności formułowania prawidłowych wniosków z efektów pracy dostarczonej przez biegłych. Warto zauważyć, iż powstanie opinii kryminalistycznej w postępowaniu przygotowawczym w praktyce najczęściej implikuje jej wykorzystanie w części sądowej postępowania, gdyż wobec systematycznego wzrostu roli rzeczowych środków dowodowych i opinii wydawanych na podstawie tychże badań, sądy coraz chętniej po nie sięgają, co jest szczególnie zauważalne chociażby na gruncie badań daktyloskopijnych i wypracowanej na ich podstawie bogatej już judykatury²⁰. Tym niemniej, nie sposób pominąć faktu, iż opinie ekspertów są również wykorzystywane w pracy operacyjnej, zatem nie w każdej sytuacji posiadają one wartość dowodową. Co istotne, fakt posiadania wiedzy specjalnej przez sędziego, nie zwalnia sądu z obowiązku przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego²¹. Nie pozostawia złudzeń fakt, iż prawnicy posługują się językiem prawniczym²², który obarczony jest pewną specyfiką, mogącą zaburzać przepływ komunikacyjny z biegłym, który korzysta z języka reprezentowanej specjalności²³. W literaturze przedmiotu jak i w praktyce zwraca się osobliwą uwagę na umiejętne zadawanie pytań przez organ procesowy, które są w stanie określić jasno oczekiwania wobec biegłego jak i wyznaczyć zakres samej opinii, a także skrócić czas przygotowania opinii jak i samego toczącego się postępowania karnego.

Wobec rosnących możliwości technicznych, organizacyjnych, a także coraz niższych kosztów wykonania ekspertyzy kryminalistycznej - przede wszystkim w badaniach wymagających zaawansowanego sprzętu elektronicznego²⁴ - w polskim procesie karnym stale rośnie wartość dowodów materialnych, a także, zwłaszcza w dobie powszechnie postępującej informatyzacji w życiu społecznym i dostępu do urządzeń elektronicznych, dowodów elektronicznych. Nowoczesne podejście do kryminalistyki wymaga też nabycia umiejętności korzystania z dorobku analizy śledczej (*intelligence analysis*)²⁵, nakierowania działań o doniosłości prawnej w taki sposób, by informacje

¹⁸ P. Stec, *Czym mogą być studia „praktyczne”?*, 2013, <https://piotr-stec.pl/2013/07/11/czym-moga-byc-studia-praktyczne/> (dostęp: 22.07.2016 r.)

¹⁹ J. Weinstein, L. Morton, *Stuck in a Rut: The Role of Creative Thinking in Problem Solving and Legal Education*, 9 Clinical L. Rev., 2003, s. 835.

²⁰ D. Bednarczyk, K. Tomaszyci, *Wykorzystanie pozytywnych ekspertyz daktyloskopijnych w procesie karnym. Wpływ na orzecznictwo sądowe*, „Problemy kryminalistyki” 2005, nr 250, s. 1.

²¹ Wyrok SN z 3 V 1982 r., sygn. akt I KR 319/81.

²² T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2013, s. 66-70.

²³ Zob. M. Zieliński, *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Poznań 1979.

²⁴ J. Rzeszutarski, *Koszt wyposażenia pracowni fonoskopii*, „Problemy Kryminalistyki” 2007, nr 255, s. 65.

²⁵ F. Bex, *Argument Mapping and Storytelling in Criminal Cases*, Voxpopulii, Cornell University Law

służące analizie śledczej były zebrane oraz przeanalizowane w sposób logiczny i strukturyzowany²⁶.

Słusznym krokiem wydaje się tworzenie miejsc w strukturach wydziałów prawa, które trudnią się kształceniem przyszłych karnistów, pozwalające na zaznajomienie się z tematyką badań kryminalistycznych pod kątem rozwijania umiejętności radzenia sobie z problemami oraz kreatywnego myślenia. W żadnym stopniu nie należy traktować pomieszczeń laboratoryjnych przy wydziałach prawa jako miejsc, w których studenci będą zgłębiać pełnię specyfiki pracy biegłych – choć nie można wykluczyć, iż wśród przyszłych absolwentów kierunków takich jak prawo, administracji czy bezpieczeństwo wewnętrzne, znajdą się osoby gotowe podjąć pracę w tym charakterze. Niewątpliwie pracownie kryminalistyczne są w stanie pomóc w rozwijaniu umiejętności niezwykle przydatnych zarówno dla przyszłych funkcjonariuszy Policji, prokuratorów, sędziów czy obrońców, dzięki tworzeniu programów studiów, w ramach których poznawanie dorobku nauk technicznych czy przyrodniczych, może uczyć wykorzystania go w pracy prawniczej. Istoty tego wątku edukacji może uczyć historia Williama J. Corrigan – adwokata doświadczonego jako taktyka sądowego, bojowego, któremu jak wielu prawnikom, brakowało fachowej wiedzy z zakresu badań kryminalistycznych. W konsekwencji swojej ignorancji, nie brał on pod uwagę okoliczności, które mogły świadczyć na korzyść obrony, której się podjął²⁷.

Co ważne, istotę nowych metod nauczania prawa poprzez kryminalistykę w Polsce dostrzegła w pierwszej kolejności WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa poprzez działania edukacyjne podejmowane w ramach Centrum Kryminalistyki, Kryminologii i Medycyny Sądowej, umożliwiającego zgłębianie meandrów techniki kryminalistycznej. Kolejny krok poczynił Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego, tworząc w swoich strukturach laboratorium kryminalistyczne, jednakże nastawione na prowadzenie badań w kierunku analizy informacji, w tym analizy śledczej oraz analizy kryminalnej, przy wykorzystaniu dorobku informatyki śledczej²⁸.

PODSUMOWANIE

Wobec przeprowadzonych rozważań, należy skonstatować, że słusznym postulatem jest zmiana formy kształcenia studentów na kierunkach prawniczych. Nowe metody nauczania, które - jak zostało to przedstawione na przykładzie karnistyki - powinny wykorzystywać potencjał innych nauk, również przyrodniczych i technicznych, w celu wykształcenia w studentach kompetencji, którą różne opracowania określają jako wspólny mianownik w postaci umiejętności rozwiązywania problemów. Radzenie sobie przez przyszłych prawników z kasusami może być łatwiejsze dzięki wykorzystaniu potencjału sal laboratoryjnych tworzonych w ramach wydziału prawa, co uczyniły już ośrodki rzeszowski i opolski. W kontekście nowego podejścia do kryminalistyki - która coraz częściej może wspomóc pracę prawników, poprzez wykorzystanie perspektywy, jaką daje kryminalistyczna analiza informacji - warto podejmować starania nad wdrażaniem przyszłych karnistów w meandry pracy biegłych i wiadomości specjalnych. Niewątpliwie, należy również mieć na uwadze kontekst ekonomiczny, który zawsze staje się przeszkodą, niemniej wyposażenie absolwenta studiów prawniczych w umiejętność

School 2010, <https://blog.law.cornell.edu/voxpath/2010/04/16/argument-mapping-and-storytelling-in-criminal-cases/>, (dostęp: 21.01.2016 r.).

²⁶ T. Newburn, T. Williamson, A. Wright, *Handbook of Criminal Investigation*, Oxford 2007, s. 202.

²⁷ J. Thorwald, *Godzina detektywów*, Kraków 2010, s. 258-261.

²⁸ Laboratorium powstałe dzięki wsparciu finansowemu Energetyki Ciepłej Opolszczyzny SA. w ramach umowy z Fundacją dla Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Opolskiego przy udziale LEX-go Sp. z o.o. Kancelaria prawna.

rozwiązywania problemów oraz kreatywnego myślenia pozwoli sądzić, iż jego efekty pracy w zawodzie cechować się będą wysoką jakością.

BIBLIOGRAFIA

1. Barnett P., "Criminalistics", [w:] McGraw-Hill Encyclopedia of Science & Technology, M. Licker (red.), Nowy Jork 2002.
2. Bednarczyk D., Tomaszycycki K., *Wykorzystanie pozytywnych ekspertyz daktyloskopijnych w procesie karnym. Wpływ na orzecznictwo sądowe*, Warszawa 2005.
3. Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2013.
4. Gross H., *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik*, 1893.
5. Izdebski H., Zieliński J. M., *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, Warszawa 2015.
6. Krzywoń A., *Konstytucyjne aspekty autonomii szkoły wyższej* [w:] Wiktorowska A., Jakubowski A. (red.), *Prawo nauki. Zagadnienia wybrane*, Warszawa 2014.
7. Legal Education and Professional Development – an Educational Continuum, Report of the Task Force on Law Schools and the Profession: Narrowing the Gap 3 [MacCrate Report], American Bar Association Section on Legal Education and Admissions to the Bar, 1992.
8. Newburn T., Williamson T., Wright A., *Handbook of Criminal Investigation*, Oxford 2007.
9. Pawlak A., Umiejętności prawnicze nabywane w klinikach prawa, „Klinika”, Warszawa 2013.
10. Rzeszotarski J., *Koszt wyposażenia pracowni fonoskopii*, „Problemy Kryminalistyki” 2007.
11. Sanetra W., Wierzbowski M. (red.), *Prawo o szkolnictwie wyższym. Komentarz*, WKP 2013.
12. Thieme T. K., *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku*, Warszawa 2009.
13. Thorwald J., *Godzina detektywów*, Kraków 2010.
14. Weinstein J., Morton L., *Stuck in a Rut: The Role of Creative Thinking in Problem Solving and Legal Education*, 9 Clinical L. Rev., 2003.
15. Wolter W., *Prawo karne. Zarys wykładu systematycznego*, Warszawa 1947.
16. US Department of Justice, *Special Report. Education and Training in Forensic Science: A Guide for Forensic, Science Laboratories, Educational Institutions, and Students*, 2004.
17. Zieliński M., *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Poznań 1979.
18. Zoll, Namysłowska-Gabrysiak B., *Metodologia klinicznego nauczania prawa* [w:] *Studencka poradnia prawna*, Warszawa-Kraków 1999.
19. Zoll F., *Przyszłość kształcenia prawników w Polsce*, Państwo i Prawo 2010.

NETOGRAFIA

20. Bex F., *Argument Mapping and Storytelling in Criminal Cases*, Voxpopulii, Cornell University Law School 2010, <https://blog.law.cornell.edu/voxpath/2010/04/16/argument-mapping-and-storytelling-in-criminal-cases/>, [dostęp z dnia 21.01.2016].
21. Podkowik J., *O potrzebie zmiany modelu kształcenia prawników w Polsce*, „Edukacja Prawnicza”, 2010, <http://www.edukacjaprawnicza.pl/artykuly/artikul/a/pokaz/c/artikul/art/o-potrzebie-zmiany-modelu-ksztalcenia-prawnikow-w-polsce.html>, [dostęp z dnia 25.07.2016].
22. Stec P., *Czym mogą być studia „praktyczne”?*, 2013, <https://piotr-stec.pl/2013/07/11/czym-moga-byc-studia-praktyczne/> [dostęp z dnia 22.07.2016].

AKTY PRAWNE

23. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2016 poz. 1842.).
24. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (Dz. U. 2011 nr 253 poz. 1520).
25. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia (Dz. U. 2013 poz. 1273).

JUDYKATURA

26. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 18 września 2012 r., sygn. akt: I OSK 1434/12.
27. Wyrok Sądu Najwyższego z 3 V 1982 r., sygn. akt I KR 319/81.

DEVELOPING THE COMPETENCE OF LAW STUDENTS IN THE FIELD OF PENAL STUDIES USING NEW METHODS OF TEACHING

***Abstract:** The use of new teaching methods is extremely important in the context of developing law students competence, especially in the field of penal studies. The autonomy of universities and statutory standards make the possibility of influencing the quality of education possible, apart from the means of financing science in Poland. Increasing the skills of future lawyers is shown in forensic science and criminalistics, and to familiarize them with the achievements of the natural sciences and engineering, also in the halls of the laboratory may be beneficial to the professional competence in the future.*

***Keywords:** education, criminalistics, legal clinic, forensic laboratory, studies, quality of education*